

Гирила В.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доц.,
доцент кафедри теорії та
історії держави і права ЗУНУ
Кравчук В. М.

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК ФОРМА (ДЖЕРЕЛО ПРАВА)

Постановка проблеми. Відомо, що Україна зараз стоїть на шляху до створення власної правової держави. Конституція України не тільки визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпеку найвищою соціальною цінністю, а й упровадила в життя такий важливий правовий принцип, як верховенство права, а також передбачила конституційне судочинство, суд конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, пріоритет прав і свобод людини і громадянина у всіх сферах суспільного життя.

Дослідження правової природи та юридичних характеристик актів Конституційного Суду України (далі - КСУ) є важливими і актуальними, адже ці акти визначають положення та роль Конституційного Суду України в системі стримувань і противаг і в механізмі захисту конституційної законності.

Стан наукової розробки. Питання щодо діяльності Конституційного Суду України є предметом досліджень таких вчених, як: Гринюк Р., Євграфова Є., Загайнова А., Кампо В., Селіванов А., Тихий В., Тодика Ю., Устименко В., Харитонов Є., Хорошковська Д., Цоклан В. та ін. Втім досі відсутня узгоджена позиція у поглядах на природу актів Конституційного Суду України.

Метою даної роботи є дослідження правової природи актів Конституційного Суду України, аналіз аргументів щодо віднесення рішень Конституційного Суду України до джерел права.

Виклад основного матеріалу варто розпочати із з'ясування змісту основних понять, таких як: джерело (форма) права та акти Конституційного Суду України.

Форма права, за визначенням П.М. Рабіновича, - це спосіб зовнішнього прояву юридичних норм, який засвідчує їх державну загальнообов'язковість та гарантованість [1, с. 107]. М.В. Кравчук вказує, що форма (джерело) права - це способи, форми вираження і закріплення державної волі; зовнішнє оформлення, об'єктивація, зовнішній вираз змісту права [2, с. 226].

Більшість науковців-правників сходяться на тому, що основною формою (джерелом) права в Україні є нормативно-правовий акт. Конституція виступає єдиним засадничим правовим актом формування системи національного законодавства.

Акти Конституційного Суду України - це правові акти, що ухвалюються КСУ. Відповідно до ст. 83 Закону України «Про Конституційний Суд України», КСУ ухвалює рішення, надає висновки, постановляє ухвали, видає забезпечувальні накази. Акти з питань, що не пов'язані із конституційним провадженням, КСУ ухвалює у формі постанов [3].

Питання щодо віднесення рішень Конституційного Суду України до джерел права є досить дискусійним.

Прихильниками позиції, що акти Конституційного Суду України є джерелом права є представники доктрини правового реалізму.

Варто вказати, що за роки своєї діяльності КСУ ухвалив багато правових позицій із різних галузей права. Проте один із головних обов'язків Конституційного Суду України є захист права і свободи людини. Тому значення актів КСУ як джерел права, перш за все, впливає з його правових позицій щодо захисту прав і свобод людини і громадянина [4, с. 13].

З іншої точки зору, схарактеризуємо, що таке нормативно-правові акти як джерела права. Нормативно-правові акти видаються законодавчими органами, мають юридичну силу і регулюють найважливіші суспільні відносини в країні. Так, вони мають державний характер. Це означає, що є певні органи, посадові особи, яких держава наділила функціями правотворчої компетенції. Нормативно-правові акти приймаються чітко визначеними й уповноваженими державою суб'єктами, відповідно до встановленої процедури. Нормативно-правові акти мають чітко визначену дію у часі, просторі та за колом осіб. У нормативно-правових актах знаходять закріплення юридичні норми. Саме тому такі акти є нормативними, загальнообов'язковими.

Зважаючи на вказане, підкреслимо, що Конституційний Суд України не є законодавчим органом, адже він не правомочний ухвалювати нормативно-правові акти. КСУ вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України (ст. 147 Конституції України) [5].

Так, В.І. Цоклан та В.Л. Федоренко [6] підкреслюють, що акти Конституційного Суду України юридично закріплюють суверенну волю держави в особі Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення Основного Закону, водночас вони не можуть набувати силу законів, оскільки прийняття законів України, відповідно до п.3 ст.85 Конституції України, є виключним повноваженням Верховної Ради України.

Оскільки Конституційний Суд України не уповноважений займатися реальною правотворчістю у процесі ухвалення рішень і надання висновків, у науковій літературі були спроби оцінити акти КСУ в контексті доктрини судового прецеденту. Однак такі підходи вважаємо помилковими. За усталеною теоретичною позицією суд не компетентний створювати норми права (змінювати їх зміст) за зразком законодавчої

гілки влади. А створення Конституційним Судом України прецеденту неможливе, навіть з огляду на дефініцію прецеденту як рішення суду в конкретній справі, яке визнається обов'язковим під час розгляду судами в майбутньому аналогічних справ. Рішення Конституційного Суду України, яким дане офіційне тлумачення закону, є обов'язковим для всіх випадків застосування цього закону. Мовиться не про схожу ситуацію чи про фактичний бік справи, а про правовий зміст закону, який підлягає застосуванню [7, с. 5-6].

Висновок. Проаналізувавши наявні наукові позиції щодо діяльності Конституційного Суду України та природи його правових актів, констатуємо, що дискусії щодо віднесення рішень Конституційного Суду України до конкретного різновиду джерел права досі тривають і узагальненої чи єдиної компромісної позиції на даний час не існує. Безперечно, правові позиції Конституційного Суду України мають ознаки джерел права, будучи водночас невід'ємною складовою акта ненормотворчої діяльності — акта судового конституційного контролю. Таким чином, акти КСУ мають особливий, унікальний статус і потребують офіційного визнання як джерело права.

Список використаних джерел

1. Рабінович П. М. Основи загальної теорії держави і права: Навч. посібник. Вид. 9-е, зі змінами, Львів: Край, 2007. 192 с.
2. Кравчук М.В. Теорія держави і права (опорні конспекти): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. і доп. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 524 с.
3. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>
4. Кампо В., Гринюк Р., Устименко В. Система джерел права в актах органу конституційної юстиції: проблеми теорії. *Юридична Україна*. 2013. №6. С. 11-23.
5. Конституція України від 28 червня 1996 року 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Цоклан В.І., Федоренко В.Л. Система джерел конституційного права України. К.: Ліра-К, 2009. 400 с.
7. Мартинюк Р. Правова природа та юридичні характеристики актів Конституційного Суду України. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 1. С. 3-6.